

УДК 339.97

DOI: 10.31891/2307-5740-2018-264-6(1)-28-32

БИКОВА А. І.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПРИВАТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

У статті проаналізовано особливості становлення приватної власності РФ. Описано негативний вплив приватизації 90-х років на сучасну економіку Російської Федерації та наведено приклади угод з продажу найбільших державних підприємств. Проаналізовано «Стратегію 2020» та «Концепцію управління федеральним майном до 2018 року», їх позитивні та негативні аспекти. Охарактеризовано сучасні урядові ініціативи в сфері управління державною власністю. Визначено вплив санкцій США та ЄС на приватизаційну політику Російської Федерації.

Ключові слова: приватизація, приватизаційна політика, державна власність, санкції.

BYKOVA A.

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

PROBLEMS OF MODERN PRIVATIZATION POLICY OF THE RUSSIAN FEDERATION

The article states that the basis of the formation of a new economy of was the development of private property. It is noted that the most widespread is individual private property, however, from an economic point of view, the dominant position is joint stock ownership, and this type of property is the leading form, as well as the fact that such a condition becomes decisive in the formation of the institutional foundations of a market model in which the institution of ownership acts as a combination of different forms of ownership. With such a narrowly pragmatic approach to the objectives of privatization, the more clearly outlined the factors that negatively affect the implementation of its strategic investment objectives. The negative influence of the privatization of the 90s on the modern economy of the Russian Federation is described and examples of sales transactions of the largest state-owned enterprises are presented. The analysis of "Strategy 2020" and "Concept of management of the federal property till 2018", their positive and negative aspects are analyzed. The following government initiatives in the field of state property management were described: changes in the dividend policy of state-owned companies, partial revision of the privatization results, increased control over the privatization process, nationalization of enterprises in the Crimea, the abolition of certain privatization deals. The influence of US and EU sanctions on the privatization policy of the Russian Federation. It is noted that the basic principles of privatization of state property in the Russian Federation are the principle of certainty, the principle of transparency, the principle of balance of interests, the principle of continuity of control, the principle of the project approach, the principle of responsibility. It also revealed that the current stage of privatization in the Russian Federation implies the fulfilment of tasks: systematization of ownership structure for accelerating economic growth of the country; attracting all incoming funds for the effective functioning of private investment assets.

Key words: privatization, privatization policy, state property, sanctions.

Постановка проблеми. В умовах економічної кризи, викликаній санкційною політикою США та ЄС, яка виникла в результаті агресії Російської Федерації проти України та окупації Автономної республіки Крим, доходи держави знизилися. Наповнюваність бюджету не відповідає витратам країни. Все частіше звучать пропозиції про секвестрування бюджету, урізання соціальних програм, підвищення пенсійного віку. Однак ці методи наповнення бюджету загострюють соціальну напруженість в суспільстві. Тому тема поповнення бюджету шляхом повернення боргів державі є як ніколи актуальною.

Причому мова йде не про міфічні борги колишніх країн-партнерів СРСР, які простіше списати, ніж щось отримати. Йдеться про борги так званих олігархів перед державою, що утворилися в результаті проведення заставних аукціонів в період приватизації. Виконання даного завдання потребує повної зміни економічної політики Російської Федерації, дотримання урядом принципів прозорості, відповідальності та контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш ґрунтовні дослідження приватизаційних процесів Російської Федерації були проведені такими вченими, як А. Алієва [1], А. Міронцева [4], Д. Пожилов [6], Д. Радигін [8], А. Струткова [10] та ін. А. Куліков та Н. Куліков [3], Д. Михайленко [5], В. Сімонов [9] вивчають вплив санкцій на приватизаційну політику Російської Федерації. Також приватизаційній політиці РФ присвячено доповідь експертної групи з напрямку «Управління державною власністю та приватизацією» [2] та науковий форум «Приватизація в Росії, її позитивні та негативні сторони» [7].

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати негативний вплив приватизації 90-х років на сучасний стан економіки Російської Федерації, визначення поточних проблем приватизаційної політики держави та пошук перспективи їх вирішення урядом.

Виклад основного матеріалу. Приватизація, як і будь-яке соціально-економічне явище, об'єднало в собі позитивні і негативні риси. Завдання, поставлені Урядом Російської Федерації для проведення приватизаційної реформи, були вирішені не в повному обсязі ні на чековому, ні на грошовому етапах.

По-перше, в Росії, як, втім, і в інших постсоціалістичних країнах, досі не вдалося повністю розділити бюджети держави і підприємств, головним чином через побоювання соціально-політичної дестабілізації. Російська держава все ще зволікає з процедурами банкрутства і продовжує так чи інакше (в основному за допомогою податкових пільг) підтримувати боржників.

По-друге, державний контроль зберігається і над корпоративним сектором, тому що практично жодної серйозної проблеми (фінансової, кадрової, організаційно-управлінської) багато нових компаній без тієї чи іншої форми участі держави вирішити не можуть через величезну заборгованість і відсутність реальних інвестицій.

По-третє, найзбитковіші галузі залишилися у власності держави. На дотації підприємствам вуглевидобутку, наприклад, витрачається значна частина бюджетних асигнувань. І при цьому держава до останнього часу була не в змозі протистояти лобюванню нафтових і газових магнатів, які форсують в тій чи іншій формі розкріплення державних пакетів акцій, які, залишаючись в держвласності, могли б приносити стабільні доходи в бюджет [1, с.66].

На грошовому етапі банки стали серйозними учасниками приватизації, тим більше що аукціонні ціни і заставні суми були встановлені аукціонною комісією на відносно низькому рівні. На грошових аукціонах, наприклад, мінімальна ціна встановлювалася в ряді випадків на 40% нижча за котирування фондового ринку (РАО «ЄЕС Росії»). Це приваблювало банки, але пригнічувало ринок корпоративних цінних паперів [7].

В заставних аукціонах 1995-1996 рр. чітко проявився олігархічний характер сучасної російської економіки: виграє той, хто краще вміє домовитися з урядом. Внаслідок приватизації у Росії стався перехід від соціалізму до капіталізму. З'явилася група так званих "олігархів", які володіють власністю, яка дісталася їм за порівняно невеликі гроші. Так, металургійні підприємства були «роздані» за ціною більш ніж в 10 разів меншою від реальної вартості [10, с.34]. Приклади наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Реальна вартість великих радянських підприємств і вартість, за яку вони були продані в процесі радянської приватизації, в млрд і млн дол. США

Підприємство	Реальна вартість підприємства, млрд дол. США	Вартість, за яку продали підприємство, млн дол. США
ПАТ «Норильський Нікель»	3,5	170
ВАТ «Новолипецький металургійний комбінат»	10	31
ПАТ «Мечел»	1,5	13

Приватизація скомпрометувала себе в очах багатьох росіян. Політичний рейтинг одного з головних ідеологів приватизації Анатолія Чубайса до цих пір є одним з найнижчих серед російських політичних діячів.

На порядку денному ті ж проблеми: тепер уже приватизація соціальних послуг, соціальних гарантій держави, оскільки явно видно неспроможність державного управління соціальною сферою. І новим інструментом приватизації, ймовірно, будуть персоналізоване бюджетне фінансування (державні іменні фінансові зобов'язання – «ГИФО»), або по-іншому – Державні сертифікати (наприклад, родовий сертифікат і ін.), які дозволять (при збереженні державного фінансування) працювати в сфері послуг приватним підприємствам.

Необхідно відзначити, що цілі, поставлені перед програмою приватизації, багато в чому були суперечливими і не враховували, макроекономічної ситуації і соціального положення, що склалися.

Суперечливий досвід приватизації Росії дозволив засумніватися в тому, що можна поповнити бюджет країни за рахунок продажу державних підприємств. Досі мають місце такі пропозиції: переглянути підсумки приватизації першої хвилі або обкласти податком тих, хто отримав особливо великі «шматки від радянського пирога». Але основна проблема приватизації – відсутність ефективної системи зовнішнього фінансового контролю за функціонуванням органів виконавчої влади в області розпорядження і управління державною власністю [8, с.165].

Населення Російської Федерації скептично ставиться до сучасного плану «великої приватизації». В даний час основна мета приватизації – поповнення дохідної частини федерального бюджету Російської Федерації. Дохід від приватизації держкомпаній в 2016 році склав 1 трлн руб. Досвід минулого наочно показав, що для ефективності приватизації необхідна розроблена нормативна основа, реалізована через систему основних принципів приватизації, визначених у «Концепції управління федеральним майном до 2018 року» [3, с. 135].

Згідно зі «Стратегією 2020», в якій представлені результати експертної роботи з актуальних проблем соціально-економічної стратегії Росії на період до 2020 року, передбачено два етапи приватизації. Перший етап (2012–2015 рр.) – підготовчий, він припускав підготовку до скорочення державної участі в

економіці, а на другому етапі (2016–2020 рр.) намічено істотне зменшення прямої участі держави в економіці.

Що стосується приватизаційної діяльності держави, то угоди по найбільших державних активах досить активно реалізуються з кінця грудня 2011 року – ВАТ «Банк ВТБ», ВАТ «Видавництво «Просвещение» [2].

У 2012 р було реалізовано п'ять угод, серед яких угода щодо відчуження 7,58% мінус одна акція ВАТ «Сбербанк России». Загальна сума угоди – 159,3 млрд руб., внаслідок реалізації якої участь держави в статутному капіталі банку скоротилася до 50% + 1 акція. У 2013 р. угоди з продажу держкомпаній були реалізовані по шести підприємствам, в 2014 р. – по двох. Так, за 2011–2013 рр. загальна сума по 13 угодах з акціями найбільших 39 держкомпаній склала 585 млрд руб. У 2014 р. дві угоди було реалізовано на суму 21 млрд руб. Крім того, в даний час по чотирьох найбільших підприємствах угоди знаходяться в процесі реалізації, серед них ВАТ «Аеропорт» Внуково» і ВАТ «Міжнародний аеропорт «Внуково», АТ «Міжнародний аеропорт Шереметьєво», консолідація активів яких буде реалізована в два етапи.

Наочно оцінити результати приватизації можна за допомогою динаміки продажів, що відбулися, і які представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка угод з держкомпаніями за період з 2011 по 2015 р.

Продано, р.	Загальна кількість угод, шт.	Сума угод, млн руб.	Планове завдання млн руб.	Перевищення планового завдання, в%
2011 р.	317	13286,5	6000	221,4
2012 р.	265	5900	5000	118,0
2013 р.	148	6471,9	5000	129,6
2014 р.	107	8047	3000	268,2
2015 р.	103	7340	5000	146,8
Разом	940	41045,4		

Відзначимо, що згідно з даними таблиці, суми угод істотно перевищували планові завдання, особливо в 2011 і в 2014 рр. Кількість угод скорочується з кожним роком і сума по них, відповідно, теж зменшується. З огляду на вищевикладене, відзначимо, що приватизація держвласності не повинна бути самоціллю, необхідно, щоб вона була ефективним інструментом соціально-економічного розвитку країни, так як суми угод з державними активами будуть масштабними. Крім того, необхідно забезпечити впровадження і розвитку наглядових державних механізмів, що підсилюють внутрішній і зовнішній контроль в процесі проведення приватизаційних угод [4, с.33].

Проаналізуємо, як впливає сьогодинішній стан економіки Росії на темпи проведення приватизації. Факти свідчать про те, що Росія в умовах, що склалися, знижує темпи приватизації і бере курс на підвищення державної участі в економіці. Серед найважливіших урядових ініціатив в сфері управління державною власністю можна виділити наступні: зміни в дивідендній політиці державних компаній, частковий перегляд підсумків приватизації, посилення контролю за процесом приватизації, націоналізація підприємств в Криму, скасування деяких угод з приватизації. Розглянемо докладніше ініціативи [5, с.34].

1. Зміни в дивідендній політиці. Міністерство фінансів внесло в Уряд пропозицію про підвищення рівня дивідендів, що виплачуються державними компаніями. Згідно із законопроектом, держкомпанії повинні платити акціонерам 35% чистого прибутку за міжнародним стандартом (МСФЗ), а не 25% за російськими, як зараз. Перехід до міжнародних стандартів при розрахунку дивідендів дозволить збільшити надходження до бюджету.

Для порівняння, норматив по виплаті дивідендів за кордоном в стратегічних секторах становить мінімум 50% і в середньому 50–60% чистого прибутку, тому рішення Росії підвищити рівень виплат акціонерам, і в першу чергу, головному акціонерові – державі, видається правильним в нинішній економічній ситуації в країні.

2. Перегляд підсумків приватизації. Справа «Башнефть» є яскравим прикладом політики влади щодо перегляду підсумків приватизації. 30 жовтня 2014 р. арбітражний суд Москви за позовом Генпрокуратури витребував 71.6% акцій «Башнефть» у АФК «Система» і її дочірньої компанії на користь держави. Звинувачення, пред'явлене «Системі», полягає в тому, що влада Башкирії незаконна, але без участі федеральної влади провели приватизацію підприємств ПЕК, що були у власності Російської Федерації, в результаті чого акції «Башнефть» перейшли у власність «Системі» за заниженою вартістю. Держава не планує зберігати в своїй власності акції компанії, тому в даний час йдуть обговорення про включення компанії «Башнефть» в програму приватизації на майбутні роки.

Однак не можна забувати про те, що безліч угод, укладених в 90-і рр. ХХ століття в Росії, які варто було б визнати незаконними, залишаються досі без уваги влади. У цьому сенсі слід сказати про доцільність подібних переглядів, яка зводиться до того, що трансакційні витрати на здійснення перегляду підсумків приватизації не повинні перевищувати витрати, отримані в ході недооцінки ринкової вартості угод.

3. Посилення контролю за приватизацією. Відповідно до законопроекту, наразі проходить узгодження в Уряді і Верховному суді, претендентів на покупку найбільших державних активів, що в рамках приватизації перевірятиме ФСБ, яка отримає право проводити оперативно-розшукові заходи по перевірці відомостей, представлених покупцями для участі в угодах.

Аналогічна процедура вже діє для іноземних інвесторів, які контролюють російські стратегічні підприємства. При виявленні загрози заподіяння шкоди законним інтересам держави або іншим учасникам торгів ФСБ буде повідомляти прокуратуру про ситуації, що склалася для ініціації санкцій. Так, законопроект вводить кримінальну відповідальність для оцінювачів та організаторів торгів. У кримінальному кодексі (КК) можуть з'явитися дві нові статті: «Обмеження конкуренції при проведенні торгів» (максимальне покарання – до восьми років позбавлення волі) і «Фальсифікація звіту про оцінку майна або результатів експертизи звіту про оцінку майна» (до п'яти років позбавлення волі).

4. Націоналізація підприємств в Криму. В даний час в Криму йде процес націоналізації об'єктів, що раніше належали Україні, серед них стратегічні підприємства паливно-енергетичного комплексу, санаторно-курортного комплексу, аграрного сектора та інші бюджетні установи. Націоналізовано, в тому числі і ДАТ «Чорноморнафтогаз», яке було єдиним підприємством України, що самостійно проводило розвідку, освоєння і розробку родовищ нафти і газу в кримському секторі Чорного і Азовського морів, підготовку вуглеводневої сировини, її транспортування і зберігання. Паралельно йде процес приватизації компанії, основним претендентом на покупку вважається ВАТ «Газпром». Незважаючи на те, що видобуток газу в Газпромі в результаті цієї угоди зросте лише на 0.5%, даний крок є важливим з точки зору стратегічних пріоритетів Росії.

У націоналізованих підприємствах відбувається зміна керівництва, інвентаризація власності, крім того, ретельно перевіряється законність підстав придбання власності: зокрема, об'єкти власності українських олігархів в Криму, які були придбані незаконним шляхом, повертаються державі. У число таких об'єктів входять курортні комплекси, що представляють культурну спадщину півострова (державні дачі та резиденції перших осіб держави недалеко від Фороса).

5. Скасування угод з приватизації. Деякі великі угоди з приватизації, що були заплановані ще на 2014 р., перенесені на майбутнє. Так, наприклад, «Пошта Росії» після перетворення в акціонерне товариство поки не буде приватизована, хоча спочатку передбачалося, що приватні інвестори зможуть купити пакет акцій компанії вже в 2014–2015 рр., а ще через три-чотири роки відбудеться розміщення акцій на біржі (ІРО). Згідно з проектом стратегії підприємства, до 2018 р. «Пошта Росії» повинна подвоїти дохід в порівнянні з 2012 р. до 291 млрд руб., рентабельність по чистому прибутку прогнозується на рівні 6.7%, що позитивно вплине на ринкову ціну акцій компанії і створить так зване «вікно можливостей» для продажу. Приватизація «Ростелекома», найбільша з очікуваних угод на 2014 р., також була відкладена. Продаж пакету акцій компанії (зараз у державі у власності в цілому знаходиться трохи більше 51% акцій), за планами, могла принести в бюджет 2017 року близько 150 млрд руб. при загальному плані доходів від приватизації в 196 млрд руб. Плани з приватизації ВТБ і «Роснефти» на 2015 р. в Росмайню поки не переглядають, незважаючи на те, що компанії потрапили під санкції.

6. Проблема вибору інвестора в умовах санкцій. Всі розглянуті нами урядові ініціативи свідчать про те, що темп приватизації в Росії в загострення геополітичної та економічної ситуації сповільнився. Уряд в силу падіння ринкової вартості акцій не поспішає з продажем найбільших активів держави. Не варто заперечувати, що на тлі санкцій активи російських компаній стають непривабливими для іноземних інвесторів країн Заходу. В таких умовах російським компаніям доведеться шукати альтернативи фінансових ринків США і країн ЄС, і найбільш очевидним є вибір азійських ринків. Вже зараз спостерігається участь азійських інвесторів в інфраструктурних проектах, що викликає неоднозначні оцінки.

Так, в травні 2014 р. гендиректор на будівництво нових станцій Московського метрополітену компанія «Мосинжпроект» підписала меморандум про наміри з корпорацією China Railway Construction Corporation (CRCC) та інвестиційним фондом China International Fund (CIF). Будівництво нової гілки оцінюється в 2 млрд дол., натомість китайські інвестори зможуть отримати можливість забудувати нерухомістю 2 млн кв. м прилеглої до нових станцій території. Таким чином, загострення геополітичної і економічної ситуації в Росії в умовах санкцій з боку країн Заходу ставить перед країною нові ризики і нові можливості [9, с.50].

Правильною видається політика уряду, спрямована на посилення ролі держави в економіці і збереження у власності стратегічних активів до тих пір, поки інвестиційний клімат в країні не виявиться сприятливим для продажу власності за вигідною ціною. Сучасна ситуація відкриває перед Росією можливість налагодження відносин з країнами Азії для залучення інвесторів, в зв'язку з чим особливо важливим є ретельний відбір і перевірка претендентів на покупку власності або участь в державних проектах, так як результат їх діяльності безпосередньо позначається на національних інтересах Росії.

Пріоритетним завданням нової приватизаційної політики мають бути не кількісні показники, а заходи, спрямовані на продуктивне функціонування і державних і приватних підприємств, і господарського комплексу, доходи від яких істотно поповняють федеральний бюджет. Збільшення податко-оподаткованого сегменту, а також збільшення реального сектора економіки і, як результат, поява більшої кількості робочих

місць повинно складатися з таких складових, як предметний перелік підприємств, що підлягають приватизації, встановлені терміни проведення реформ, вивчення можливостей залучення потенційних інвесторів, встановлення певного порядку послідовності при продажу об'єктів власності держави, забезпечення порядку оформлення пакету документів для регулювання діяльності відкритих акціонерних товариств [6, с.41]. Окремим підпунктом варто виділити участь в приватизації держави як засобу контролю на різних етапах приватизаційної політики, так як його головна мета – мінімізація витрат і збитків.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Можемо підсумувати, що населення Російської Федерації скептично ставиться до сучасного плану «великої приватизації». В даний час основна мета приватизації – поповнення дохідної частини федерального бюджету Російської Федерації. Досвід минулої приватизації наочно показав, що для ефективності приватизації необхідна розроблена нормативна основа. Під впливом санкцій у приватизаційній політиці Російської Федерації відбулися зміни, зокрема було переглянуто підсумки приватизації, скасовано деякі угоди з продажу державного майна, здійснено пошук альтернативи фінансових ринків США і країн ЄС, націоналізовано підприємства в Криму тощо. Успішний економічний розвиток країни передбачає зміну політики уряду, спрямовану на протидію корупційним приватизаційним схемам та посилення контролю держави за приватизацією.

Література

1. Алиева А.В. Процесс приватизации в России: итоги и последствия / А.В. Алиева // Экономический анализ: теория и практика. – 2017. – № 16. – С. 66–68.
2. Итоговый доклад экспертной группы по направлению «Управление государственной собственностью и приватизация» [Электронный ресурс] // «Стратегия 2020»: официальный сайт. – Режим доступа : <http://2020strategy.ru/g15/news/32656265.html>
3. Куликов Н.И. Экономический и финансовый кризис в России: только ли в санкциях дело? / Н.И. Куликов, А.Н. Куликов // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. – 2016. – № 3. – С. 134–142.
4. Миронцева А.В. Приватизация в России: перезагрузка / А.В. Миронцева // Финансовая аналитика: проблемы и решения. – 2016. – № 28. – С. 30–38.
5. Михайленко Д. А. Целесообразность приватизации государственной собственности в России в условиях санкций / Д. А. Михайленко // Проблемы современной экономики. – 2015. – Выпуск № 1 (53). – С. 34–37.
6. Пожилов Д. Программа приватизации в Российской Федерации и специфика ее оценки / Д. Пожилов // Власть. – 2014. – № 1. – С. 40.
7. Приватизация в России, ее положительные и отрицательные стороны [Электронный ресурс] : научный форум. – 2018. – Режим доступа : <https://nauchforum.ru/studconf/social/xlvi/23023>
8. Радугин А.Д. Приватизация в современном мире: теория, эмпирика, «новое измерение для России» : в 2 т. Т. 1 / Радугин А.Д. – М. : Изд. дом «Дело» РАНХиГС, 2014. – 464 с.
9. Симонов В. Антироссийские санкции и системный кризис мировой экономики / В. Симонов // Вопросы экономики. – 2015. – № 2. – С. 49–68.
10. Струкова А.А. К вопросу о приватизации государственной собственности в Российской Федерации / А.А. Струкова // Социально-экономическая система России в условиях турбулентности : сборник научных трудов по материалам Региональной научно-практической конференции студентов и молодых ученых. – 2016. – С. 33–40.

References

1. Alieva A.V. Process privatization in Russia: itogi i posledstviya / A.V. Alieva // Jekonomicheskij analiz: teorija i praktika. – 2017. – № 16. – S. 66–68.
2. Itogovyy doklad jekspertnoj grupy po napravleniju «Upravlenie gosudarstvennoj sobstvennost'ju i privatizacija» [Jelektronnyj resurs] // «Strategija 2020»: oficial'nyj sajt. – Rezhim dostupa : <http://2020strategy.ru/g15/news/32656265.html>
3. Kulikov N.I. Jekonomicheskij i finansovyy krizis v Rossii: tol'ko li v sankcijah delo? / N.I. Kulikov, A.N. Kulikov // Gumanitarnye, social'no-jekonomicheskie i obshhestvennye nauki. – 2016. – № 3. – S. 134–142.
4. Mironceva A.V. Privatizacija v Rossii: Perezagruzka / A.V. Mironceva // Finansovaja analitika: problemy i reshenija. – 2016. – № 28. – S. 30–38.
5. Mihajlenko D. A. Celesoobraznost' privatizacii gosudarstvennoj sobstvennosti v Rossii v uslovijah sankcij / D. A. Mihajlenko // Problemy sovremennoj jekonomiki. – 2015. – Vypusk № 1 (53). – S. 34–37.
6. Pozhilov D. Programma privatizacii v Rossijskoj Federacii i specifika ee ocenki / D. Pozhilov // Vlast'. – 2014. – № 1. – S. 40.
7. Privatizacija v Rossii, ee polozhitel'nye i otricatel'nye storony [Jelektronnyj resurs] : nauchnyj forum. – 2018. – Rezhim dostupa : <https://nauchforum.ru/studconf/social/xlvi/23023>
8. Radygin A.D. Privatizacija v sovremennom mire: teorija, jempirika, «novoe izmerenie dlja Rossii» : v 2 t. T. 1 / Radygin A.D. – M. : Izd. dom «Delo» RANHiGS, 2014. – 464 s.
9. Simonov V. Antirossijskie sankcii i sistemnyj krizis mirovoj jekonomiki / V. Simonov // Voprosy jekonomiki. – 2015. – № 2. – S. 49–68.
10. Strukovaa A.A. K voprosu o privatizacii gosudarstvennoj sobstvennosti v Rossijskoj Federacii / A.A. Strukovaa // Social'no-jekonomicheskaja sistema Rossii v uslovijah turbulentnosti : sbornik nauchnyh trudov po materialam Regional'noj nauchnoprakticheskoj konferencii studentov i molodyh uchenyh. – 2016. – S. 33–40.

Рецензія/Peerreview : 28.10.2018 Надрукована/Printed : 05.12.2018
Рецензент: д. е. н., проф. Столярчук Я. М.